

YETKAZIB BERISH ZANJIRLARINI BOSHQARISHDA LOGISTIKA XARAJATLARINI QISQARTIRISH YO‘LLARI

Nuraddinov Umrbek Baxtiyarovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, magistratura bo‘limi

MML 10 guruhi, 2-bosqich magistranti

Annotatsiya. Ushbu maqolada logistika va transport infratuzilmalarini rivojlantirish yo‘nalishlarini yangicha ma’lumotlar bilan tanishtirib chiqilgan. Yetkazib berishga oid xarajatlar tarkibi ularni qisqartirish bo‘yicha muallif tomonidan fikr va qarashlari yoritib o‘tilgan. Logistikani, transport infratuzilmalarini rivojlantirish va xalqaro aloqalarni mustahkamlash uchun bir qator ko‘rsatmalar berilgan.

Kalit so‘zlar. Xalqaro logistika, ta‘minot zanjiri boshqaruvi, xarajatlar zanjiri, strategik boshqarish, korporativ strategiya, biznes strategiyasi, qo‘shimcha qiymat, global bozor, transmilliy korporatsiyalar, global telekommunikatsiya, yangi sanoat mamlakatlari.

KIRISH.

Bugungi global davrda dunyo iqtisodiyotining rivojlanish bosqichlari iqtisodiyotda tovar, axborot, moliyaviy xizmat turlari va sifat jihatdan o‘rishga olib kelmoqda. Bunday qulay sharoitda logistika infratuzilmasi yuqori darajada davlatning raqobatbardoshligini ta‘minlashda, tashqi savdo faoliyati va jahon iqtisodiyotida tovar hamda axborotning asosiy tashuvchisi sifatida xalqaro logistikani rivojlantirishni talab qiluvchi muhim strategik omil hisoblanadi. Xalqaro iqtisodiy integratsiyadan korxonalarni xalqaro logistika tizimiga o‘tkazish yo‘li bilan o‘tish xalqaro ta‘minot zanjirlarini qurishni taqozo etadi. Xalqaro logistika tarmog‘i butun dunyo bo‘ylab davlat chegaralaridan mustaqil ravishda faoliyat olib boradi va xalqaro logistikaning asosi hisoblanadi. Har bir davlatda logistika

sohasining o‘rni katta. Sababi, import va export zarurati mavjud bo‘lganda yetkazib berish xizmatiga ehtiyoj sezamiz. Rivojlangan davlatlarda logistika kompaniyalari faoliyati asosan chet el mamlakatlari bilan yuk yetkazib berish bo‘yicha shartnomalar imzolashadi. Bugungi kunda logistika korxomalarimining daromadlari yuqori¹.

ADABIYOTLAR SHARHI.

XX asr oxirida logistika faniga xarid qilish (ta‘minlash), ishlab chiqarish, sotish (taqsimlash), transport, axborot logistikasini oluvchi fanga aylangan. Inson faoliyatining sanab o‘tilgan sohalar yetarlicha o‘rganilgan va tegishli adabiyotlarda bayon qilingan. Chet el olimi Sarah Mooneyning talqiniga ko‘ra, **ta‘minot zanjirini boshqarish** (TZB) tovar va xizmatlar oqimini samarali tarzda o‘z ichiga oladi. U xom ashyoni tayyor mahsulotgacha, soddalashtirilgan va mijozga qiymat beradigan tarzda sotib olish bilan bog‘liq barcha bosqichlarni o‘z ichiga oladi² degan fikrga kelgan. Bu kompaniyaning mahsulotni buyurtma qilib qbul qilib, uni mijozga yetkazib berishga bo‘lgan majburiyatini o‘zida aks ettiradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada logistika sohasining rivojlanish istiqbollari hamda sohalar bo‘yicha tahliliy metodlardan foydalanilgan. Logistika zanjirida xarakatlarni qisqartirish bo‘yicha turli usullar keltirib o‘tilgan.

MUHOKAMALAR VA NATIJALAR MUHOKAMASI

Logistika xarajatlariga nima ta‘sir qiladi? Ushbu savoga javon ko‘p muammoga yechim yasashi tabiiy. Albatta, chet eldan Tovar buyurtma qilganda uni yetkazib berish xarajatlari anchagina yuqori bo‘lishi mumkin. Sababi biznesdagi barcha narsalar singari, logistika xarajatlari biznesingiz doirasi va ta‘minot

¹ https://arm.tdpushf.uz/kitoblar/fayl_2061_20211105.pdf

² <https://www.inboundlogistics.com/cms/article/5-tips-for-an-efficient-supply-chain-management/>

zanjiringizning murakkabligiga qarab o'zgaradi. Shu bilan birga, logistika xarajatlariga ta'sir qiluvchi bir qator omillar ham mavjud, agar siz qora rangda qolishni istasangiz, hal qilishingiz kerak, masalan:

1. Yoqilg'i bozor narxi. Bu eng katta ta'sir qiluvchi ommalarda sanaladi. Yoqilg'i dunyoning har bir mamlakatida narx jihatidan yuqori turadi.

Tijorat haydovchilari uchun mehnat bozori

2. Kechiktirilgan port kelishlari. Ba'zida buyurtma qilingan Tovar dillerlik xizmatchilar tomonidan kechikish sababiga ko'ra qo'shimcha xarajatga olib keladi. Misol uchun dengiz porti orqali yetkazish ob havo yomonligi toil ko'zda tutilmagan fors-major holatlari tufayli kech qolishi mumkin.

3. Xalqaro savdo cheklovlari, tariflari va qoidalari. 2020- yilda butun dunyoda keng tarqalgan COVID19 pandemiyasi yaqqol misol bo'la oladi. Bu o'z o'rnida iqtisodiyotning barcha sohalariga o'zining ta'sirini o'tkazdi. Logistika sohasi ko'plab cheklovlarga duch keldi.

Ushbu yuqorida keltitib o'tilgan muammolarga mos ravishda yechimlar ham mavjud. Xususan, logistika xarajatlarini qanday kamaytirish mumkin degan savolga logistika xarajatlari nima ekanligini tushunganingizdan so'ng, ularni qoplash strategiyasini qo'llashingiz mumkin. Sizning biznesingizga qarab, logistika xarajatlarini va ta'minot zanjiri xarajatlarini kamaytirishning etti xil usuli mavjud.

I. Mijozlarning qoniqish darajasini oshirish

Agar siz elektron tijorat sotuvchisi bo'lsangiz, logistika xarajatlarini kamaytirish uchun qilishingiz kerak bo'lgan birinchi narsa mijozlarning umumiy qoniqishini oshirishdir. Mijozlaringiz qanchalik baxtli bo'lsa, daromadingiz shunchalik kuchli bo'ladi. Mijozlarning qoniqishini qanday oshirasiz? Siz savatni tark etishni kamaytirish va o'rtacha buyurtma qiymatini oshirish uchun choralar ko'rishdan boshlaysiz. Elektron tijorat chakana sotuvchilari duch keladigan eng dolzarb muammolardan biri bu yuk tashish narxining yuqoriligi sababli aravadan

voz kechish muammolaridir. Shuning uchun ko‘plab elektron tijorat korxonalari arzon narxlardagi yoki bepul etkazib berishni taklif qilishadi.

O‘rtacha buyurtma qiymatini oshirib, savatdan voz kechish darajasini pasaytirish uchun siz xaridorlarni yuk tashish narxini qoplash uchun minimal xarajat chegarasini qo‘llash orqali ko‘proq pul sarflashga undashingiz mumkin.

II. Sayohat vaqtlarini minimallashtirish

Agar sizning omboringiz Floridada bo‘lsa, lekin mijozlaringiz Kaliforniyada bo‘lsa, sizning biznesingiz har yili keraksiz logistika xarajatlari uchun minglab dollarlarni oladi. Bu sizning mahsulotingizni mijozlaringizga ancha kamroq vaqt va ancha kam pul evaziga yetkazib berishi mumkin bo‘lgan Kaliforniyadagi 3PL kompaniyasiga saqlash va bajarish uchun resurslarni yaxshiroq taqsimlashdir. Xuddi shu optimallashtirish xaridlar uchun ham qo‘llanilishi mumkin - bir xil materiallarni mamlakat bo‘ylab jo‘natishdan ko‘ra, sizning ishlab chiqarish zavodingiz yaqinidagi etkazib beruvchidan materiallarni olish ancha samaralidir.

III. Xaridlarni markazlashtirish

Xuddi shu optimallashtirish xaridlar uchun ham qo‘llanilishi mumkin - bir xil materiallarni mamlakat bo‘ylab jo‘natishdan ko‘ra, sizning ishlab chiqarish zavodingiz yaqinidagi etkazib beruvchidan materiallarni olish ancha samaralidir.

IV. Yuklarni birlashtirish

Agar siz har hafta bir xil joyga qisman jo‘natmalarni jo‘natsangiz, bir nechta qisman jo‘natishni bitta to‘liq jo‘natishga birlashtirish ancha samaraliroq va tejamkor bo‘ladi. Ushbu jarayon siz to‘lashingiz kerak bo‘lgan yuklarning umumiy sonini minimallashtirishi mumkin, shuning uchun transport xarajatlarini minimal talab qilinadigan minimal darajaga tushiradi.

V. Axborot asosida qaror qabul qilishga e'tibor qaratish

Siz dunyodagi eng yaxshi logistika tahlilchisi bo'lishingiz mumkin, ammo qaror qabul qilmasdan logistika xarajatlarini kamaytira olmaysiz. Qaerda ortiqcha xarajat qilayotganingizni ko'rish uchun ma'lumotlaringiz bo'lmasa, qayerda ortiqcha logistika xarajatlari borligini qanday bilasiz.

Omborlarni boshqarish tizimi (WMS) yoki transportni boshqarish tizimi (TMS) sizning jamoangizga samarasizlikni aniqlash, ortiqcha xarajatlarni kamaytirish va ta'minot zanjiringizning operatsion samaradorligini oshirish uchun kerakli ma'lumotlarni taqdim etishi mumkin.

VI. Ombor va logistika jarayonlarini avtomatlashtirish

Avtomatlashtirilgan saqlash va olish tizimlari, avtomatlashtirilgan yuk tashish, modulli javon tizimlari va ombor robototexnikasi kabi omborlarni avtomatlashtirish texnologiyasi sizning omboringiz va logistika jamoasi a'zolariga sezilarli darajada kamroq vaqt, kuch va resurslar bilan katta natijalarga erishishga imkon beradi.

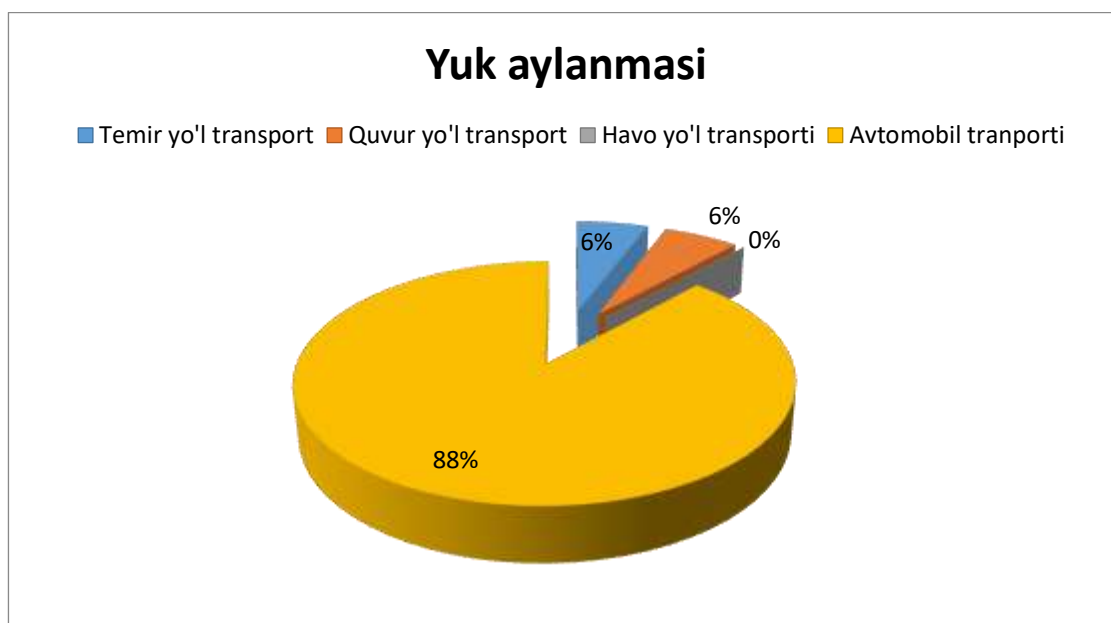
VII. Logistikani 3PLga outsorsing qilish

Siz yuqoridagi strategiyalarni amalga oshirishingiz va bir necha oy ichida logistika xarajatlaringizning haqiqiy qisqarishini ko'rishingiz mumkin yoki logistika xarajatlarini zudlik bilan kamaytirish uchun logistika, saqlash va bajarilishini 3PL (uchinchi tomon logistika provayderi) ga topshirishingiz mumkin. 3PL nafaqat logistikaga ixtisoslashgan, balki ular to'liq xizmatlarni moslashtirish, yuqori darajadagi biznes ma'lumotlari va yakuniy logistika echimlarini taklif qilishlari uchun omborlar, etkazib berish markazlari va logistika provayderlarining kengroq tarmog'iga ega³.

³ <https://flow.space/blog/reducing-supply-chain-and-logistics-costs/>

Logistika sohasi orqali asosan 4 xil usulda yetkazib berish xizmati keng ommalashgan.

1-jadval

1-rasm. Logistika tizimida yuk aylanmasi 100% lik ko'rsatgich bo'yicha.

Asosan avtotransport logistikasi 88% ko'rsatgich bilan yuqori natija qayd etmoqda. So'nggi yillarda iqtisodiyotni erkinlashtirish va uni tashqi dunyoga ochish borasida amalga oshirilayotgan islohotlar xorijiy va milliy investorlarning sarmoya kiritishi, yangi biznes yaratishi, qo'shimcha daromad olishi uchun yangi imkoniyatlar yaratmoqda.⁴

Joriy yilning I choragida mamlakatimizda import qilingan mahsulotlar jami 11.3 mlrd. dollarni tashkil etmoqda.

⁴ . <http://Review.uz/>

O'zbekistoning birinchi chorakdagi savdo aylanmasi tarkibi

Ushbu ko'rsatgich o'tgan yilga nisbatan yuqori lekin xarajatlarni qisqartirish metodikalaridan foydalanib, yanada kamroq sarf evaziga ko'roq foyda ko'rish yo'llarini o'rganish kerak.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, mamlakatimizda transport sohasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar va investitsion dasturlarning amaliy samarasini yaqin davr ichida iqtisodiyotning barcha sohalariga hamda aholining barcha qatlamlariga sifatli va raqobatbardosh sharoitlardagi logistika va tashuv xizmatlarining taqdim etilishi hamda bu sohaning mamlakatimizning iqtisodiy salohiyatini keskin oshirishga katta hissasini qo'sha olishini ko'rishimiz mumkin. Buning yordamida korxona logistikaning asosi bo'lgan oqilona yondashuvga asoslangan logistika operatsiyalari uchun minimal xarajatlar bilan oqimlarning

maksimal samaradorligiga erishadi. Ta’kidlash joizki, O‘zbekiston tashqi siyosatining asosiy ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lgan transport-logistika sohasi Markaziy Osiyo mamlakatlari bilan konstruktiv va o‘zaro manfaatli munosabatlarni shakllantirish, shuningdek, xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va uning jozibadorligini oshirish uchun sifatli, qulay va arzon transport tizimini yaratish bugungi globallashayotgan dunyoda alohida dolzarblik kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. https://arm.tdpushf.uz/kitoblar/fayl_2061_20211105.pdf
2. <https://flow.space/blog/reducing-supply-chain-and-logistics-costs/>
3. <http://Review.uz/>
4. https://www.google.com/search?q=yetkazib+berish+logistikasi+ko%27rsatgichlari+2022&tbm=isch&ved=2ahukewj_hyze3ahxrsiokht9vd5mq2-ccegqiabaa&oq=yetkazib+berish+logistikasi+ko%27rsatgichlari+2022&gs_lcp=cgnpbwcqazohccmq7wmqj1c_bvjcegcle2gacab4aiabcygb-assaqmwljayaqcgaqqaqnd3mtd2l6lwtz8abaq&sclient=img&ei=gsbsyv-qgdhlqgg_3r2ycq&bih=969&biw=1920&rlz=1c1gcev_enuz979uz979#imgsrc=opdqfp8m0ldmpm&imgdii=ctach3dxrmnarm
5. <https://www.inboundlogistics.com/cms/article/5-tips-for-an-efficient-supply-chain-management/>